

11.3.2021

Valtioneuvoston kanslia

VN/5904/2019

Suomen arktisen politiikan strategian valmistelu

Hallitusohjelman mukaan pääministeri Marinin hallitus valmistelee Suomen arktista strategiaa.

Strategia linjaa Suomen arktisen politiikan tavoitteita seuraavan kahden vaalikauden aikana vuoteen 2030 asti. Strategian painopistealueet ovat ilmastomuutos, asukkaat, osaaminen sekä infrastruktuuri ja logistiikka.

Strategian mukaan Suomi on arktista aluetta. Tekstissä jää kuitenkin epäselväksi, koska puhutaan Lapista ja koska laajemmin pohjoisista alueista (Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu ja Pohjois-Karjala). Arktinen yhteistyö ja talouden kehittäminen tulee nähdä Suomen kannalta kokonaisuutena.

1. Johdanto

Arktisen alueen merkitys kansainvälisessä politiikassa, ympäristöpolitiikassa ja talouspolitiikassa on kasvanut ja tämä tendenssi jatkuu myös tulevaisuudessa. Arktiset alueet ovat myös kasvavan geopoliittisen paineen alla. Kehitykseen vaikuttaa turvallisuuspoliittinen tilanne, jolle ominaista on epävakaas ja arvaamattomuus. Turvallisuuspoliittinen vastakkaisasettelu voi heijastua arktiseen yhteistyöhön. Suomen tehtävä on myötävaikuttaa rakentamaan kansainväliseen yhteistyöhön sekä rauhanomaiseen ja vakaa-seen kehitykseen. Tehtävään osallistuminen alkaa paikallistasolta.

EU-komission vuoden 2021 työohjelman mukaan laaditaan Arktista aluetta koskevan tiedonannon. Arktisten alueiden pitäminen EU:n agendalla on pitkälti Pohjoismaiden aktiviteetin varassa. Suomen tulee jatkossakin olla aktiivinen ja oma-aloitteinen vaikuttaja EU:n arktisessa politiikassa. Suomen tulee varmistaa, että arktiset asiat pysyvät EU:n agendalla ja, että sille varataan resursseja.

Tiivis yhteistyö arktisissa kysymyksissä Pohjoismaiden välillä on keskeinen asia. Pohjoismaisen ministerineuvoston tavoite on tehdä Pohjolasta maailman kestävin ja integroitunein alue vuoteen 2030 mennessä.

Arktisen neuvoston ohella Suomen pitää osallistua myös arktisen talousneuvoston yhteistyöhön. Siinä osapuolina ovat kaikki arktiset maat. Siinä arktisia asioita käsitellään elinkeinoelämän näkökulmasta.

2. Painopiste 1: Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen

Pohjoiset alueet kytkeytyvät Pohjoiskalottiin, Kuolan nimimaahan ja Fennoskandiaan. Se, mitä tapahtuu tällä alueella, vaikuttaa myös meihin.

Maantieteellinen läheisyys tekee sen, että esim. Venäjän ympäristötoimet vaikuttavat suoraan Suomen ympäristöön. Strategiassa tarvitaan askelmerkit siihen, miten Venäjä saadaan paremmin kytettyä arktiseen ympäristöyhteistyöhön.

Arktisessa neuvostossa yhteistyö Venäjän kanssa on toiminut hyvin. Venäjä valmistautuu Arktisen neuvoston puheenjohtajuuteen, joka alkaa kesäkuussa 2021 ja loppuu toukokuussa 2023.

Strategialuonnoksessa luonnonvarakysymys ja luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen jää sivurooliin. Keski-Lapin vihreäkivivyöhykkeen mittavia malmivarantoja sivuutetaan. Malmivarat ovat kansallinen intressi.

3. Painopiste 2.1: Aukkaat, hyvinvoinnin edistäminen

Hyvinvoinnin kannalta keskeinen asia on alueella olevien työpaikkojen määrä. Pidetään huolta työpaikoista ja kehitetään yritystoiminnan edellytyksiä. Arktisten alueiden elinkeinoelämän kehittämisen ei tarvitse olla ristiriidassa arktisen ympäristön säilymisen kanssa.

Strategian tulisi tuoda näkemyksiä siitä, miten elinkeinorakennetta monipuolistetaan ja työpaikkoja luodaan pohjoisilla alueilla. Strategiassa todetaan, että "taloudelliset aktiviteetit arktisella alueella ovat lisääntyneet, mikä on osaltaan heikentänyt mahdollisuuksia perinteisiin elinkeinojen ja kulttuurin harjoittamiseen". Taloudellisella toiminnalla, mukaan lukien suurteollisuus on arktisilla alueilla pitkät perinteet. Taloudellinen hyvinvointi ja ympäristön suojelu eivät tarvitse olla ristiriidassa keskenään.

Työperäisen maahanmuuton tarve kasvaa. Tarpeen laajuutta ei ole käsitelty strategiassa. Pohjois-Suomen elinkeinoissa tarvitaan osaajia ja tekijöistä myös tulevana vuosina.

Arktisella alueella on tunnistettu erityinen tarve etä- ja muiden digitaalisten palveluiden kehittämiseen. Hyvät tietoliikenneyhteydet ovat tasa-arvokysymys. Valokuituverkkojen ja mobiiliyhteyksien kehittämisen tulee olla keskeinen painopiste strategiassa.

Etälääketiede ja e-terveyspalvelut vaativat hyviä tietoliikenneyhteyksiä. Etäopetuksen kehittämisessä voidaan ottaa mallia Varsinais-Suomen saaristosta, missä olosuhteet ja etäisyydet luovat haasteensa.

Sosiaali-, terveys- ja hyvinvointipalveluiden saatavuuden parantaminen rajat ylittävällä yhteistyöllä on olennaista harvaan asutuilla alueilla. Tämä tulee huomioida erityisesti Suomen, Ruotsin ja Norjan rajakuntien osalta.

4. Painopiste 3.1: Osaaminen, elinkeinot

Se, ettei elinkeinoelämää käsitellä itsenäisenä kappaleena on puute strategiassa. Elinkeinojen käsittely osaamisen alaotsikkona tekee kappaleesta reaktiivisen. Nyt tästä puuttuu näkemyksiä ja visioita siitä, miten menestyään tulevaisuudessa ja elinvoimaisuutta kehitetään. Strategiassa elinkeinon kehittäminen nähdään nyt jopa uhkana. Suomella on maailmanluokan osaamista monella sektorilla ja suomalaiset tuotantolaitokset ovat erittäin tehokkaita. Elinkeinojen kehittämisen käsittely strategiassa poikkeaa voimakkaasti siitä, miten näkymiä huomioidaan esim. Ruotsin vastaavassa strategiassa.

Strategian pitäisi linjata sitä, miten alueen talous kasvaa kestävästi, työllisyys vahvistuu ja hyvinvoinnin perusta lujittuu.

Toivomme myös, että se olisi linjassa Suomen kestävä kasvun ohjelman kanssa. Sen tavoitteisiin kuuluu ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kasvua. Ohjelma vauhdittaa kilpailukykyä, investointeja, osaamistason nostoa sekä tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita.

Lapin työpaikat ovat pääasiassa teollisuudessa, kaivoksissa, turismissa, palveluissa, julkisella sektorilla, metsäteollisuudessa, maataloudessa sekä muilla luonnonvara-aloilla kuten poronhoidossa. Lappi on alueena erityisen riippuvainen pk-yrityksistä. Kyse on maantieteellisesti valtavasta alueesta ja tilaa pitää löytyä kaikille toimijoille. Ilman yrityksiä ja työpaikkoja ei ole hyvinvointia ja elinkeinorakenteen monipuolisuus turvaa alueen elinvoiman myös negatiivisten shokkien iskiessä.

Business Finland on kansallinen toimija. Se on keskeinen innovaatiotoimintaa, yrityskehitystä ja vientiä tukeva organisaatio. BF:n osaamiseen kuuluvat esim. bio-, kiertotalous, cleantech sekä elintarvikkeiden vienti. Kansainvälisiä investointeja pitää proaktiivisesti hakea myös arktisille alueille, jotka myötävaikuttavat lisääntyneeseen ja kestäväan kasvuun. Arktisten alueiden kannalta Business Finlandiin kuuluvat Invest in Finland ja Visit Finland ovat tärkeitä toimijoita.

Vaikka Suomi ja Ruotsi ovat EU-maita, kaupanesteitä on silti paljon. Niitä syntyy, kun EU-lainsäädäntöä tulkitaan eri tavalla. Tämä voidaan välttää tiiviimmällä viranomaisyhteistyöllä lainvalmistelussa. Rakennustyömailla vaadittavat lupakorttikäytännöt vaihtelevat eri maissa. Erilaisiin kaupanesteisiin ja rajaesteisiin pitää määrätietoisesti puuttua. Pohjoismaisessa neuvostossa ratkotaan vuosittain kymmeniä rajaesteitä.

Elinkeinoelämän menestymisen mahdollisuudet luovat pohjoisille alueille elinvoimaa. Alla esimerkinomaisesti kommentit muutamasta keskeisestä toimialasta.

Matkailu ja matkailun kehittäminen

Kiinnostus arktista matkailua kohtaan kasvaa. Menestymisen avaimina ovat matkailupalveluiden saatavuus, toimiva palvelurakenne sekä liikenneyhteydet. Turistien saaminen Lappiin vaatii määrätietoista toimintaa, jossa myös Visit Finlandilla on oma roolinsa. Tärkeitä turistityhmiä ovat olleet kiinalaiset, britit ja venäläiset. Koronakriisin lauetta voi kuitenkin kestää vuosia ennen, kun turismi toipuu kunnolla. Nyt on paljon yrityksiä jotka kamppailevat selviytymisestä.

Matkailun arvoketju on paljon moniulotteisempi kuin majoitus, ravintolat, ohjelma- ja oheispalvelut sekä matkamunistojen myynti, jotka ensimmäisenä tulevat mieleen. Matkailulla ja erityisesti kansainvälisellä matkailulla on suoria vaikutuksia kauppaan, erilaisiin palveluihin kirjanpitäjistä, mainostoimistoihin, kampaamoihin jne. Matkailun vaikutukset ovat välttämättömiä koko liikennesektoriin, rakentamiseen ja rakennusteollisuuteen. On hyvä muistaa, että matkailu vaikuttaa myös julkiseen sektoriin, terveys- ja pelastuspalveluihin, kaavoitukseen ja osittain myös sosiaalipalveluihin.

Koronakriisi on pistänyt uutta vauhtia kotimaiseen matkustamiseen. Tämä haastaa yrityksiä kehittämään palvelupaketteja ja konseptejaan sekä palvelemaan suomalaisia matkailijoita. Kotimainen matkailu ei kuitenkaan korvaa kansainvälistä matkailua.

Pohjoismaat hyötyvät yhdessä siitä, että kiinnostus arktisia alueita kohtaan kasvaa. Strategiassa todetaan, että ”Selvitetään matkailuyhteistyön mahdollisuuksia Suomen pohjoisten lähialueiden kanssa”. Tämä työ on menossa esim. Visit Arctic Europe -hankkeen puitteissa (<https://visitarctic-europe.com/>).

Suomen matkailutulo (kotimainen ja vientitulo) on noin 16 miljardia. Ala työllistää 140 000 henkeä. Lapin talvimatkailu tuo Lappiin kaksi kolmasosaa vuoden liikevaihdosta. Tukalassa koronatilanteessa parhaiten pärjäävät

juuri nyt ne palveluiden tuottajat, jotka pystyvät palvelemaan joustavasti eri matkailuryhmiä, nykytilanteessa suomalaisia.

Metsäteollisuus

Liikevaihdon ja työllisyyden näkökulmasta tärkeää on metsäteollisuuden arvoketju istutuksesta ja korjuusta biosellun tuottamiseen. Metsäsektori on Lapissa merkittävä työllistäjä.

Suomi elää jatkossakin vahvasti kestävästä metsäteollisuudesta. Puunkorjuu ja kuljetukset ovat kasvavia aloja. Suomessa on hyvin hoidetut metsät, toimivat puumarkkinat sekä aktiiviset metsänomistajat. Uusiutuva puu on erinomainen raaka-aine mitä erilaisimpiin käyttötarkoituksiin ja tuotteisiin, kuten vaatteisiin ja kerrostaloihin. Puu voi korvata muovin lähes missä tahansa tuotteessa.

MetsäBoard Oyj:n investointipäätös Kemiin on tervetullut uutinen. Investoinnin myötä saadaan liiketoimintaa myös paikallisille yrityksille. Ouluun tulee energiaa tuottava biovoimalaitos ja Stora Enson paperitehdas muutetaan kartonkitehtaaksi. Kemijärvellä Boreal Bioref -bioselluhanke on lähtemässä liikkeelle.

Prosessiteollisuus on automatisoitunut ja digitalisoitunut vahvasti teollisen internetin sekä mittaus- ja anturatekniikan kehittymisen myötä. Suomessa on maailmanluokan osaamista. Teknologian kehittyminen prosessiteollisuuden alalla on jatkossakin nopeaa ja jatkuvaa.

Kaivostoiminta

Kilpailu raaka-aineista lisääntyy maailmassa. Suomi, kuten myös Ruotsi, on luonnonvaroiltaan rikas maa. Kaivostoimintaan liittyy merkittävä kansallinen intressi, jonka kansantaloudellinen vaikutus on suuri.

Kaivostoiminnan tuotteita tarvitaan kasvavia määriä ilmasto-asteiden ratkaisemiseen. EU julkaisi syksyllä 2020 kriittisten raaka-aineiden luettelon ja toimintasuunnitelman. Tavoitteena on vähentää EU:n riippuvuutta kansainvälisistä markkinoista. Suomi on tässä potentiaalisesti hyvässä asemassa.

Liikenne sähköistyy nopeasti seuraavan kymmenen vuoden aikana. Akkuteknologiaan tarvittavia metalleja ja mineraaleja löytyy Suomen maaperästä. Raaka-aineen tuottamisen lisäksi Suomessa tulee nostaa sen jalostusastetta ja vahvistaa sähköautoakkujen arvoketjua.

Pohjoismainen ministerineuvosto on esim. käynnistänyt hankkeen, jossa Pohjoismaat yhdessä tutkivat mahdollisuuksia metallien jäljitettävyyteen ja merkintöihin sertifiointijärjestelmän käyttöönottoa varten.

Suomessa on maailmanluokan älykkään kaivostoiminnan osaamista, joka sisältää myös vientimahdollisuuksia.

5. Painopiste 3.2: Osaaminen, huippuluokan tutkimus

Arktinen osaaminen on tunnusomainen piirre koko maassa. Arktinen osaaminen on suomalainen brändi. Suomi on kylmäosaamisen erityisasiantuntija. Meillä on merkittävä määrä toimijoita arktisen osaamisen ympärillä. Samalla se on "business as usual". Se, mitä Suomessa tuotetaan, kestää arktisia olosuhteita.

Lapissa on globaalisti vahva ajoneuvojen ja komponenttien kylmättestaus. Sähköautojen ja autonomisten ajoneuvojen kylmättestauksen merkitys kasvaa merkittävästi tällä vuosikymmenellä. Valokuituverkko ja 5 G-verkot ovat ajoneuvotestaukselle välttämättömiä. Oulussa kehitetään jo 6 G-tekniikkaa ensimmäisenä maailmassa. Meillä on vahvaa kansainvälistä huippuosaamista.

Alla oleva luettelo antaa esimerkkejä siitä, minkälaista arktista huippuosaamista meillä on;

- Pohjoisen korkeakoulujen arktinen tutkimus ja koulutus (ainakin Lapin yliopisto, Arktinen keskus, Oulun yliopisto, pohjoiset ammattikorkeakoulut).
- Sää- ja geologian osaamista (Ilmatieteen laitoksen arktinen tutkimus, Geologian tutkimuslaitos)
- Arktinen merenkulku ja jäätutkimus (useita toimijoita)
- Arktiset olosuhteet, arktinen toimintaympäristö (esim. ajoneuvojen talvitestaus, VTT, kylmäosaaminen)
- Arktisen alueen asukkaiden kulttuurin ja elinkeinojen tukeminen. Monimuotoisen arktisen luonnon tuntijat (ympäristökeskus, metsätutkimuslaitos ym.).
- Ammattikorkeakoulut ja erilaiset oppilaitokset.

Ammatillisen koulutuksen kehittämisen tukeminen erityisesti työelämässä oppimisen, työpaikkaohjaajakoulutuksen sekä oppisopimusten paremman hyödyntämisen keinoin.

- Pohjoismaisen/venäläisen opiskelijavaihdon kehittäminen. Tämä tukee myös turismin kehittämistä.

Yritysten TKI-hankkeiden tukeminen on tarpeen kestäväen kasvun ja vihreän siirtymän edistämiseksi. Toukokuussa 2021 Business Finlandiin avautuu uuden EU- ja TKI-rahoituksen neuvontapalvelu. Voidaan odottaa, että 20-luku on ympäristöinnovaatioiden vuosikymmen.

Green Deal eli vihreän kehityksen ohjelma on Euroopan komission käynnistämä laaja ja kunnianhimoinen ohjelma, jonka avulla EU tähtää ilmasto-neutraaliuteen vuoteen 2050 mennessä. Tavoitteena on vähentää päästöjä, investoida huippututkimukseen ja innovaatioihin sekä säilyttää luonnon monimuotoisuus.

EU:n koronakriisin elvytysrahat auttavat vihreässä siirtymässä. Elpymis- ja palautumistukivälineen menoista 37 prosenttia varataan vihreään siirtymään ja vähintään 20 prosenttia digitaalisiin investointeihin. Suomessa pääpaino on päästöjen vähentämisessä. Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta ja hiilineutraalia yhteiskuntaa.

Työperäinen maahanmuutto ja koulutuksen vienti tulisi huomioida tässä osaamista koskevassa kappaleessa.

6. Painopiste 4: Infrastrukturi ja logististikka

Harvaanasutulla maaseudulla korostuu se, että yritystoiminnan kannalta tärkeät liikenneväylät pystytään pitämään kunnossa ja kuljetusalan sekä yksityisautoilun kulut ovat kohtuulliset.

Yksi koronakriisin tuoma muutos on etätyöskentely. Toimivat nettiyhteydet ovat perusedellytys sille, että Lapin etätyömahdollisuudet voidaan hyödyntää.

EU-rahoitusta sekä EU:n elvytysrahastoa tulee määrätietoisesti hyödyntää Lapin digitaalisen infrastruktuurin (kuituverkot, 5G/6G) ja liikenneyhteyksien kehittämiseksi. Koillisväylän tietoliikennekaapelia Aasiasta tulee edistää.

Saavutettavuutta tulisi parantamalla tieverkostoa ja kehittämällä raideliikennettä. Raideyhteyden integroiminen Ruotsin verkostoon (Laurila-Haaparanda) pitäisi toteuttaa osana TEN-T-kokonaisuutta.

Strategian toimenpiteissä tulisi olla maininta pääradan liikenteellisestä kehittämisestä matkustusajan lyhentämiseksi Helsingistä Kemijärvelle ja Kolarin. Tähän sisältyy Kolarin radan sähköistäminen. Raideliikenteen kehittäminen ja roolin vahvistaminen matkustusmuotona Lappiin edistää ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja tukee osaltaan matkaketjujen kehittymistä yli rajojen.

Kemistä Rovaniemen kautta pohjoiseen kulkeva Jäämeren käytävä tulisi sisällyttää kokonaisuudessaan TEN-T -ydinverkkoon.

Lapissa ja lähialueilla toteutettavat teollisuuden suurinvestoinnit ja matkailun kehitys nojaavat hyvään saavutettavuuteen. Lapissa saavutettavuus perustuu meri-, maantie- ja raideliikenteen lisäksi toimivaan lentokenttäverkostoon. Lapland Airports -verkoston pitäminen toimintakuntoisena on edellytys arktisen alueen elinkeinotoiminnan ja -rakenteen kehittymiselle.

Kunnioitavasti
Suomen Yrittäjät

Thomas Palmgren
kansainvälisten asioiden päällikkö